

درباره کاهش محدوده خطوط لوله گاز^۱

برای انتقال نفت، گاز، فرآورده‌های نفتی و پتروشیمی از مبادی استحصال به نقاط مصرف عمدتاً از خطوط لوله استفاده می‌شود. با توجه به احتمال خطرات و خاصیتی که این‌گونه حامل‌ها دارند، رعایت یک سلسله مباحث فنی و ایمنی در مورد آنها بسیار ضروری است. درخصوص نحوه تملک و تصرف املاک و اراضی و تعیین حریم برای مسیر خطوط لوله در اساسنامه‌های شرکت ملی نفت سال‌های ۱۳۵۳، ۱۳۵۶ و مواردی مطرح شده است. ضمن اینکه در سال ۱۳۵۰ قانون حریم خطوط لوله گاز نیز وضع شده است.

درخصوص محدوده خطوط لوله سوابق حقوقی بسیاری وجود دارد که اساسنامه سال‌های ۱۳۳۳^۲، ۱۳۳۸^۳، ۱۳۴۷^۴، ۱۳۵۳^۵ و ۱۳۵۶^۶ شرکت ملی نفت ایران و اساسنامه سال ۱۳۵۶ شرکت ملی گاز از جمله آنهاست. برای اعمال محدودیت در استفاده از حریم خطوط لوله گاز، در ۱۳۵۰/۳/۳۱ قانون منع احداث بنا و ساختمان در طرفین خطوط لوله انتقال گاز به تصویب مجلس سنا رسید و در ماده واحده و تبصره ذیل آن آمده است:

«از تاریخ تصویب این قانون، احداث هرگونه بنا و ساختمان در فاصله ۲۵۰ متر از هر طرف محور خطوط لوله انتقال گاز در خارج محدوده شهرها ممنوع است و در صورت احداث بنا و ساختمان، شرکت ملی گاز ایران مجاز است با حضور نماینده ژاندارمری یا شهربانی یا بخشداری اقدام به انهدام آن نماید و هیچ‌گونه خسارتی از این بابت به اشخاص پرداخت نخواهد شد.

تبصره «۱» - شرکت ملی گاز ایران مجاز است در مواردی که انتخاب فاصله ۲۵۰ متر مذکور در این قانون را با توجه به مقتضیات فنی و محلی ضروری نداند فاصله کمتری را تعیین نماید».

با توجه به آنچه که در تبصره «۱» ماده واحده آمده است، شرکت ملی گاز بنا به مقتضیات فنی و محلی می‌تواند این فاصله را کمتر کند. لذا کاهش حریم خطوط لوله گاز براساس آنچه که در این قانون آمده است در اختیار شرکت ملی گاز ایران قرار دارد و باید بنا به صلاحدید شرکت مذکور اجرا شود.

در تبصره «۸» ماده (۱۳) اساسنامه شرکت ملی نفت ایران مصوب ۱۳۵۶/۳/۱۷ که هم‌اکنون نیز مورد استناد شرکت ملی نفت ایران است، در مورد حریم خطوط لوله شرکت ملی نفت ایران آمده است:

۱. بخش‌هایی از مطالب این متن از گزارش با شماره مسلسل ۹۱۲۲ مرکز پژوهش‌ها که در مردادماه سال ۱۳۸۷ منتشر شده است، برگرفته شده است.

۲. در اساسنامه سال ۱۳۳۳ حریم تعیین نشده است و فقط به خرید ملک به بهای عادلانه توجه شده است.

۳. در این اساسنامه نیز برای خطوط انتقال حریم تعیین نشده است. ولی اراضی و املاک مورد نیاز به دو بخش دولتی و غیردولتی تقسیم شده و املاک بایر دولتی صرفاً قابل تملک بوده و تأمین املاک غیردولتی نیز در ازای پرداخت قیمت عادلانه و کسب رضایت مالک مقدور بود.

۴. در این اساسنامه برای تملک اراضی دولتی مورد نیاز همانند رویه مورد نظر در اساسنامه سال ۱۳۳۸ عمل می‌شد. در این اساسنامه عرض مسیر و حریم خطوط لوله از ۴۰ متر تجاوز نمی‌کرد.

۵. در این اساسنامه حریم خطوط لوله ۴۰ متر بود.

۶. در این اساسنامه نیز حریم خطوط لوله ۴۰ متر بود.

«عرض مسير و حریم خطوط لوله شرکت از چهل متر تجاوز نخواهد کرد، مگر در موارد استثنایی که طبق تصویب هیئت وزیران مقتضیات عملیاتی و ملاحظات ایمنی تجاوز از این حد را ایجاب کند.

مفاد ماده واحده مصوب تیرماه ۱۳۵۰ (۲۵۳۰) دایر بر منع ساختمان و ایجاد بنا در طرفین خطوط انتقال گاز به قوت خود باقی خواهد بود».

مراجعه به اساسنامه مصوب ۱۳۵۶/۸/۲۵ شرکت ملی گاز ایران نشان می‌دهد که مقررات مربوط به اراضی و اعیان مورد استناد در اساسنامه سال ۱۳۵۶ شرکت ملی نفت مشمول شرکت ملی گاز نیز است. در این مورد در بند «ل» ماده (۶) اساسنامه شرکت ملی گاز آمده است: «مقررات مواد (۱۲)، (۱۳) و (۱۴) اساسنامه شرکت ملی نفت ایران در مورد اراضی و اعیان مورد نیاز برای انجام عملیات شرکت نیز قابل اجراست». همان‌طور که در سطور بالا آمده است، در تبصره «۸» ماده (۱۲) اساسنامه شرکت ملی نفت اشاره شده است که مفاد ماده واحده مربوط به منع ساختمان و ایجاد بنا در طرفین خطوط انتقال گاز قابل اجراست.

در ۱۳۵۸/۱۱/۱۷ نیز «قانون نحوه خرید و تملک اراضی و املاک برای اجرای برنامه‌های عمومی، عمرانی و نظامی دولت» به تصویب شورای انقلاب رسید. در ماده (۱) این قانون آمده است، هرگاه برای اجرای برنامه‌های عمومی، عمرانی و نظامی وزارتخانه‌ها یا مؤسسات و شرکت‌های دولتی و یا وابسته به دولت، همچنین شهرداری‌ها و بانک‌ها و دانشگاه‌های دولتی و... به اراضی، ابنیه، مستحدثات، تأسیسات و سایر حقوق مربوط به اراضی مذکور متعلق به اشخاص حقیقی یا حقوقی نیاز داشته باشند و اعتبار آن قبلاً به وسیله دستگاه اجرایی یا از طرف سازمان برنامه و بودجه تأمین شده باشد، دستگاه اجرایی می‌تواند مورد نیاز را مستقیماً یا به وسیله هر سازمان خاصی که مقتضی بداند برطبق مقررات مندرج در این قانون خریداری و تملک نماید. مفاد قانون مذکور به‌طور اختصار عبارتند از:

- در صورت نیاز به املاک و اراضی و تأمین اعتبار آن پیش از اقدام، دستگاه اجرایی می‌تواند نسبت به خریداری و تملک براساس مفاد این قانون اقدام کند.

- برنامه‌های عمومی، عمرانی و نظامی باید ضرورت داشته باشد و حتی‌المقدور از اراضی ملی شده یا دولتی استفاده شود.

- بهای عادلانه و سایر حقوق و خسارات وارده از طریق توافق طرفین تعیین و پرداخت می‌شود، در صورت توافق، حداکثر ظرف مدت ۳ ماه نسبت به خرید و تملک اقدام و در صورت انصراف، کتباً به مالک اعلام و در صورت عدم اعلام ظرف ۳ ماه، به منزله انصراف خواهد بود.

- در صورت عدم توافق طرفین بر بهای عادلانه، بهای مذکور توسط هیئت کارشناسان رسمی (سه نفر) تعیین می‌شود.

- ملاک تعیین قیمت، تقویم بهای عادلانه روز است و در صورتی که ممر اعاشه مالک باشد علاوه بر بهای عادلانه، صدی پانزده به قیمت ملک افزوده خواهد شد. در صورت داشتن زارعین، حقوق آنها از ملک، پرداخت می‌شود و مابقی به مالک داده خواهد شد. در مورد املاک وقفی یا تبدیل به احسن خواهد شد یا اجاره طویل‌مدت پرداخت می‌شود.

- در صورت صلاحدید دستگاه اجرایی و رضایت مالک، عوض اراضی تملیک شده از اراضی ملی یا دولتی داده می‌شود.

- دستگاه اجرایی مجاز است با رضایت مالک، نسبت به حق کسب و پیشه تعهد کند تا محل کسبی در همان حدود و بعد از اجرا ارائه کند.

- تصرف املاک و خلع ید مالک قبل از انجام معامله و پرداخت قیمت ملک یا حقوق مالک مجاز نیست، مگر به لحاظ

ضرورت اجرا و پیدایش موانع یا مشکلات حقوقی یا نبود مالک. بهای عادلانه با تعیین کارشناسی و سیر مراحل قانونی پرداخت می‌شود.

- در صورت فوریت طرح و ورود خسارات به موجب تأخیر در اجرای طرح، ملک با ذکر دلایل و تشخیص عالی‌ترین مقام دستگاه و حضور نماینده دادستان تصرف و بهای آن حداکثر تا سه ماه به‌طور کامل پرداخت می‌شود و در صورت تأخیر در پرداخت، طرح از طریق مراجعه به مرجع قضایی، قابل توقیف می‌شود.

- اراضی مورد تصرف قبل از تصویب این قانون که بهای عادلانه تعیین و پرداخت نشده است براساس این قانون (قیمت روز) محاسبه و پرداخت می‌شود.

- املاک دولتی با توافق عالی‌ترین مقام دستگاه به‌صورت بلاعوض واگذار می‌شود و در صورت عدم توافق از طریق نخست‌وزیر عمل خواهد شد و در صورت موانع اساسنامه‌ای در جهت واگذاری، بهای آن پرداخت خواهد شد.
- کلیه قوانین و مقررات مغایر با این قانون ملغی‌الاثراست.

مطابق آخرین اطلاعات دریافتی از وزارت نفت، شورای عالی امنیت ملی براساس نامه محرمانه ۱۵۲۹۷۰ مورخ ۱۳۹۱/۹/۶ که به وزیر وقت نفت ارسال کرده است، اعلام نموده که برای تعیین حریم خطوط لوله نفتی (که گاز را نیز می‌تواند شامل شود) با هماهنگی سازمان پدافند غیرعامل طرح خود را در این مورد ارائه نماید.

نتیجه‌گیری

مطالب ارائه شده در این گزارش حاکی از وجود سوابق قانونی در رابطه با حریم خطوط لوله نفت و گاز است که در مورد آنها مطالب لازم ارائه شده است. مطابق بند «ل» ماده (۶) اساسنامه شرکت ملی گاز، مقررات مواد (۱۲)، (۱۳) و (۱۴) اساسنامه شرکت ملی نفت ایران در مورد اراضی و اعیان مورد نیاز برای انجام عملیات شرکت ملی گاز قابل اجراست و در ماده (۱۳) اساسنامه شرکت ملی نفت ذکر شده است مفاد ماده واحده مصوب تیرماه ۱۳۵۰ درخصوص منع ساختمان و ایجاد بنا در طرفین خطوط انتقال گاز قابل اجراست. در این قانون نیز کاهش فاصله ۲۵۰ متر در اختیار شرکت ملی گاز قرار گرفته است. براساس لایحه قانونی نحوه خرید و تملک اراضی و املاک برای اجرای برنامه‌های عمومی، عمرانی و نظامی دولت، نحوه خرید و تملک اراضی و املاک در این قانون مشخص شده است. در ماده (۳) این قانون به تعیین بهای عادلانه اراضی، ابنیه، مستحدثات، تأسیسات و سایر حقوق نظیر حق ریشه، بهای شخم و... اشاره شده است. علاوه بر این، در سال ۱۳۹۱ نیز شورای عالی امنیت ملی به وزارت نفت اعلام کرده است که با هماهنگی سازمان پدافند غیرعامل، طرح مربوط به حریم خطوط لوله نفتی را تهیه و اعلام کند.

با توجه به قوانین مربوط به حریم خطوط لوله، این نکته لازم است مد نظر قرار گیرد که رعایت حریم مناسب برای خطوط لوله گاز با توجه به متغیر بودن اندازه این خطوط و نوع گازی که در آنها جریان دارد، دارای اهمیت است و براساس این موارد نمی‌توان حریم به مترها ثابتی تعریف کرد. ضمن اینکه موضوع مربوط به حریم خطوط لوله نفتی نیز از طریق شورای عالی امنیت، سازمان پدافند غیرعامل کشور و وزارت نفت در دست تهیه است.